

PERSPECTIVE ANTROPOLOGICE ASUPRA UNOR POPULAȚII INDIGENE

ANTHROPOLOGICAL PERSPECTIVES UPON INDIGENOUS PEOPLES

Asist.univ.dr. Valeria MICU*

Întâlnirile ce s-au produs între diferite popoare de-a lungul istoriei au lăsat amintiri de neșters în imaginarul universal. Oamenii s-au perceput unii pe ceilalți prin raportarea la imaginea de sine și a aproapelui lor, comparând principiile și valorile ce stăteau la baza guvernării vieții într-o anumită comunitate; astfel, popoarele lumii au fost catalogate drept civilizate sau barbare, nu întotdeauna conform cu adevărul istoric. Antropologia s-a conturat mai precis ca știință în momentul în care unele popoare europene au dorit să dovedească pe cale științifică în ce măsură intervenția lor era necesară pe teritoriul unor alte popoare considerate înapoiate, în scopul unui așa-zis ajutor, prin educarea și civilizarea lor. Deși Iluminismul și-a atras adepții mai ales datorită principiilor umaniste menite să contribuie și la progresul acestor popoare, rezultatele cercetărilor antropologice din acea perioadă au influențat schimbarea radicală în modul de abordare a indigenilor, ducând într-o primă etapă la colonizarea și la exploatarea lor prin aplicarea unor metode brutale în totală neconcordanță cu principiile de la care se pornise în urma descoperirii a noi continente și a locuitorilor de drept ce le populau în număr impresionant.

The various contacts that peoples had all along humanity's history left behind almost unforgettable memories in the universal imaginary. People used to perceive one another according to their own image, comparing different principles and values meant to make certain communities function properly; consequently, peoples all around the world were categorized into civilized and barbarians, not always according to the historic truth. Anthropology was to be conceived as a new scientific discipline mostly at the moment some European states were in search of some useful tools meant to prove how much their help was needed on the territory of some other people considered backwarded in order to educate and civilize them. Although the humanist principles of the Enlightenment had started from genuine drives meant to help those people make progress the direction of some anthropological studies deeply affected the way Europeans approached the indigenous peoples. They were colonised and brutally exploited in total contradiction to the principles first stated concerning the most appropriate ways of approaching the newly discovered continents and the numerous natives who were rightfully populating them.

Cuvinte-cheie: antropologie; Iluminism; civilizată; barbar; indigeni.

Keywords: anthropology; Enlightenment; civilized; barbarian; indigenous people.

Contactul dintre culturi și civilizații a fost permanent guvernat de percepția selectivă a Celuilalt, analiză bazată pe valorizarea sinelui și pe raportarea la propria imagine, de cele mai multe ori influențată de stereotipurile create de-a lungul timpului, care au și dus la încadrarea popoarelor în categorii de popoare civilizate sau barbare. Cuvântul „barbar” sau „barbaros” în limba greacă, având la început sensul de „persoană străină, inferioară din punct de vedere cultural, care nu poate vorbi limba

greacă”, și-a schimbat total conotația în aceea de „popor distructiv, violent”, odată cu invadarea Greciei de către marii regi ai Persiei. Aceștia au devastat țara distrugând Atena și templele de pe Acropole, așa cum vor face și alte popoare orientale în decursul timpului, rămânând astfel în memoria colectivă a grecilor și apoi a întregii Europe ca popoare barbare ce invadează, jefuiesc și distrug teritorii străine cu locuitori pașnici. Campaniile de cucerire a altor popoare de către invadatori, precum teutonii, goții, vandalii, hunii, tătarii, turcii, maurii, vikingii și alții au îndreptățit popoarele invadate să-i eticheteze ca fiind „barbări necivilizați, rapaci, brutali și bețivi”¹, actele de extremă barbarie comise

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: micu.valeria@myunap.net

asupra locuitorilor de drept ale unor ținuturi ce erau în egală măsură prădate, arse, distruse neputând fi calificate decât drept acțiuni barbare. Tocmai de aceea, apare marea nedumerire vizavi de folosirea termenului de „barbari” atribuit locuitorilor indigeni din diverse colțuri ale lumii în condițiile în care ei au fost cei invadați, jefuiți, umiliți, dislocați din locurile lor de baștină, uciși fără milă și, de prea multe ori, fără motiv. Europeanii au folosit, vreme îndelungată, acest nedrept cuvânt, poate din rațiuni ce se regăsesc într-unul dintre eseurile lui Montaigne, care face o remarcă înțeleaptă: „Putem numi barbarie tot ceea ce nu face parte din obiceiurile noastre”² [traducerea mea].

Aprecierea defăimătoare necesita argumente științifice în scopul susținerii teoriei „bunului Samaritean” ce doreasă-și ajute aproapele; europeanii civilizați au apelat la diverse metode mai mult sau mai puțin științifice menite să confirme părerea deja instaurată în mentalul colectiv, conform căreia diversele popoare ce își duceau viața după propriile legi, principii și valori conform moștenirii culturale instaurată de secole de istorie în diverse colțuri ale Terrei până în momentul în care au fost descoperite de către albi educați, erau într-o stare deplorabilă de înapoiere și trebuiau educate și civilizate. Au fost avansate diverse teorii, evoluționiste, deterministe, mitologice, folosite la un moment dat drept suport științific al politicilor de expansiune, intruziune, colonizare, exploatare; baza de studiu au constituit-o informațiile furnizate de scrierile istorice, jurnalele de călătorie, speculațiile filozofice și literare.

În viziunea antropologilor Iluminismului, Europa reprezenta „culmea progresului și civilizației... în timp ce alte popoare, sălbatice și barbare, deși se trăgeau din același cuplu ancestral se aflau în stadii mai înapoiate de dezvoltare istorică în ierarhia creației umane”³. Această teorie monogenistă era însă contrazisă de către susținătorii teoriei poligeniste ce argumentau că oamenii de pe mapamond au origini diferite, lucru ce putea fi lesne demonstrat de înfățișarea lor atât de diferită în unele cazuri. Apariția unor discipline noi, precum „fizionomia, frenologia, craniometria”, au constituit adevărate revelații părând să ofere „cheia pentru aflarea caracteristicilor profunde și morale ale tuturor raselor create independent, cât și pentru stabilirea nivelului ocupat de acestea pe scara evoluției, începând cu primele ființe umanoide și până la manifestarea deplinei umanități”⁴.

Filozofii iluminiști erau priviți cu mult respect și încredere în ciuda lipsei de suport științific a unor teorii avansate de către unii dintre aceștia, chiar dacă ele duceau spre concluzii drastice privind existența unora dintre semenii lor. Astfel, David Hume, considerat cel mai important filozof englez al timpului, publica, în 1748, un eseu în care făcea o prezentare a caracteristicilor celor mai importante categorii de oameni ce trăiau în lume, având chiar o notă de subsol în care afirma că există o legătură incontestabilă între culoarea pielii oamenilor și caracterul lor, aceasta influențându-le drastic capacitatea intelectuală: „Sunt în măsură să presupun că negrii și, în general, toate celelalte specii de oameni sunt, în mod natural, inferiori albilor. Nu a existat altă nație civilizată cu altă culoare a pielii decât cea albă, nici vreun individ eminent fie în acțiuni ori în speculații. Niciun manufacturier ingenios printre aceștia, vreun reprezentant al artelor sau al științei”⁵ [traducerea mea].

Acest punct de vedere a fost adoptat de către numeroase personalități ale epocii, printre care și cunoscutul Kant, a cărui filozofie a fost, în mod recunoscut, influențată la începutul activității sale de teoria deterministă a lui Hume. Trebuie însă menționat că vederile filozofului german au evoluat în direcția unei totale schimbări de poziție, până la a contracara colonialismul alături de alți filozofi, precum Diderot, invocând unul dintre principiile de bază ale iluminismului, acela care susținea că orice ființă umană are capacitatea naturală de a raționa și de a se autoguverna⁶. În paralel, însă, erau analizate obiceiurile și practicile culturale ale diverselor popoare indigene, acestea părându-le europenilor iraționale și sălbatice, greu de acceptat ca produse ale rațiunii umane. Tot filozofii au fost printre primii care mergând în direcția universalismului egalizator în drepturi au sugerat ca unică soluție intervenția „civilizatoare”, privită, la acel moment, drept o operație foarte simplă ce trebuia întreprinsă printr-o diseminare pașnică a principiilor și a progreselor iluminismului, în vederea unei unificări progresive a universului.

Unii idealisti, precum Nicolas de Condorcet, care își făcuse un ideal din omogenizarea populației universului ce urma să fie guvernată de legi universale, subliniau faptul că toate popoarele „sălbatice” trebuiau civilizate de către colonizatori înțelepți, capabili să disemineze principiile iluministe de libertate, lumină și dreptate fără ca

respectivele popoare să fie subjugate, totul fiind făcut numai în interesul lor și ca urmare a dorinței acestora⁷. Tot în categoria filozofilor idealiști poate fi pus și Joseph-Marie de Gérando, care aborda problema contactului cu indigenii altor ținuturi din perspectivă antropologică, argumentând că o analiză atentă a acelor oameni ar putea furniza multe informații utile dezvoltării umanității în general, ei nefiind altceva decât proprii noștri strămoși. Deși abordează și aspectul economic al găsirii unor noi piețe de desfacere pentru produsele europene, Gérando își atenționează contemporanii în privința abordării unui comportament filantropic și a transmiterii cunoștințelor și artelor către populațiile descoperite pe alte continente, nu a viciilor europenilor⁸.

Încă de la primele contacte, europenii i-au perceput pe indigenii din diverse zone terestre ca fiind diferiți, mai ales în sensul de inferiori din punct de vedere intelectual și neatrăgători din punct de vedere fizic. S-au făcut numeroase studii în scopul ierarhizării tipurilor umane în funcție de zona de proveniență, s-au stabilit trăsăturile caracteristice și pigmentarea diferită a respectivelor tipuri de oameni, ajungându-se la clasificări rasiale, deși după mulți ani de când cuvântul *rasă* fusese folosit pentru prima dată (poetul William Dunbar, 1508) și la puțină vreme după ce Kant a scris, în mod explicit, despre „rasele umane” în 1764 (*Observations on the Feeling of the Beautiful and the Sublime*). Rasele, cele care stau la baza diversității oamenilor, au reprezentat unul dintre cele mai dezbătute subiecte în toate mediile secolelor XVII-XVIII⁹, care de altfel a dus la emiterea unor teorii și doctrine importante; ele nu pot fi trecute cu vederea, deoarece au determinat multe dintre conflictele și războaiele ce s-au succedat până în prezent și încă își fac simțită influența.

Buffon (1707-1788) a fost unul dintre primii teoreticieni care au susținut că oamenii moștenesc trăsăturile fizice de la părinți, adevăr ce a fost mai târziu demonstrat științific de către biologii secolului XX. Pe lângă această teorie și multe altele, Buffon, naturalist, cosmolog și enciclopedist prodigios (studiile sale au fost publicate în șase volume de *Istorie naturală* în timpul vieții și în alte câteva publicate postum) a impus publicului vremii doctrina rasialistă ale cărei ecouri aveau să rezoneze pe parcursul unui întreg secol și chiar mai departe. În opinia sa, oamenii de culoare erau creaturi

inferioare ce trebuiau subjugate și folosite ca sclavi, deoarece educarea lor ar fi luat prea mult timp fără a oferi garanția unor rezultate satisfăcătoare; se consideră că acest argument a influențat în mare măsură menținerea și extinderea sclaviei pe plan mondial¹⁰. Mulți teoreticieni ai secolului XIX au mers în aceeași direcție și au emis teorii și principii care au dus la schimbarea cursului istoriei, în acest fel afectând cursul vieții a milioane de oameni.

Arthur de Gobineau (1816-1882), aristocrat francez cunoscut ca romancier și diplomat, a emis teoria rasialistă conform căreia germanii erau adevărații *arieni*, în vreme ce francezii erau o rasă poluată, teorie ce a stat la baza acțiunilor naziste de mai târziu conform mărturisirilor făcute de către însuși Hitler; Gobineau se declarase împotriva imperialismului mai ales din perspectiva pericolului amestecării raselor pure, deși, în mod paradoxal se considera filosemit¹¹. În lucrările sale face totuși referire la adevărul incostabil conform căruia rasele au fost încă de la începuturile omenirii supuse combinațiilor determinate de numeroasele campanii de cucerire și construirea de imperii, procesul de amestec interracial fiind de neoprit; cu toate acestea, autorul subliniază și aspectul pozitiv al acestui fenomen vorbind despre calitățile fiecărei rase, care prin combinație duc de foarte multe ori la rezultate spectaculoase, punând totuși accent, de fiecare dată, pe superioritatea rasei albe și chiar pe diferențierea ce ar trebui făcută între aristocrați și oamenii de rând; în teoria sa, aristocrații erau purtătorii celor mai multe trăsături ariene fiind mai puțin expuși relațiilor cu alte rase¹².

Ernest Renan (1823-1892), filozof și scriitor, expert în limbi și civilizații ale Orientului Mijlociu, cunoscut în epocă mai ales pentru controversata scriere „Viața lui Isus”, vorbea cu convingere despre rasa inferioară reprezentată de populațiile de pe continentul african, dar și de către indigenii din Australia sau de amerindieni; în opinia sa, aceștia erau indivizi imposibil de educat destinați imobilității pe toate planurile. Din acest important motiv, rasele superioare *trebuiau* să cucerească lumea în vederea omogenizării indivizilor de diverse rase. Renan vine chiar cu o soluție extremă pentru grăbirea acestui proces propunând inocularea indivizilor din rasele inferioare cu mici cantități din sângele pur al raselor superioare; este considerat primul proiect *eugenistic* care se îmbina perfect cu proiectul imperialist, ambele având ca

suport teoria Darwinistă (*The Origin of Species*, 1859) atât de elogiată la acel moment și chiar mulți ani mai târziu¹³.

Gustave Le Bon (1841-1931), medic, sociolog, antropolog, dar mai ales excepțional vizionar al multora dintre evenimentele și procesele de transformare ale omenirii ce s-au adevărat și s-au confirmat în timp, a făcut afirmații care i-au atras critici, în mare măsură din lipsa de intuiție a contemporanilor săi, dar și din urmărirea unor scopuri diferite. Astfel, pornind de la una dintre teoriile darwinismului social Le Bon considera că evoluția apare datorită procesului de selecție, conflictele apărând nu doar între specii, ci și între indivizii aceleiași specii. În studiile sale de antropologie, acesta face unele observații considerate rasiste de către unii teoreticieni în domeniu, dar care și-au dovedit în timp veridicitatea, ba mai mult, au fost încadrate în rândul teoriilor menite să combată colonialismul. Argumentul cel mai puternic invocat de către Le Bon a fost legat de modul de abordare a unor popoare considerate înapoiate de către cei ce se evaluează ca fiind educați și civilizați; acesta prezintă consecințele pe care le poate avea intruziunea într-o altă cultură aflată pe o altă treaptă a evoluției, cu scopul de a o ajuta să evolueze. Studiile sale antropologice, sociologice și de psihologie l-au ajutat să intuiască perfect că reprezentanții unei anumite culturi forțați fiind să internalizeze elemente provenind dintr-o altă cultură căreia nu-i cunosc nici măcar limba, prin metode brutale, de multe ori violente până la tortură și moarte, vor fi atât de tulburați pe plan mental încât își vor pierde chiar și o mare parte dintre elementele benefice sădite în comportamentul lor de către cultura proprie¹⁴. Este o previziune ce s-a confirmat în mare măsură, după cum o spun numeroși analiști ai situației unor popoare indigene; se pare că unele afirmații ale lui Le Bon sunt tot mai clar oglindite de realitatea zilelor noastre. Acesta susținea că „istoria unui popor nu depinde de instituțiile sale, ci de caracterul său, adică de rasa sa”¹⁵, înțelegând prin rasă cultura și tradițiile comune și nu o anumită etnie; de asemenea considerând că istoria unui popor nu este determinată de inteligența sa, ci mai degrabă de emoțiile emanate de către indivizii unei societăți, fiind în cele din urmă produsul caracterului său național. În consecință, instituțiile ce stau la baza bunei funcționări a unei societăți trebuie să fie în concordanță cu evoluția lor istorică, lucru ce nu

s-a întâmplat în cazul numeroaselor țări colonizate de europeni, care au impus propriile instituții pe un teren total nepregătit să le folosească în mod benefic.

Lumea Nouă a reprezentat nu numai o sursă inestimabilă de materiale brute, de mână de lucru plătită sub orice standarde sau foarte des chiar neplătită, dar mai ales o sursă de „material” uman pentru experimentele științifice și cel mai adesea pseudoștiințifice cu consecințe dezastruoase asupra unui număr de oameni ce nici nu poate fi estimat. Cele mai grave urmări, pe lângă violențele încă necunoscute în totalitatea, gravitatea și consecințele lor, împreună cu umilințele perpetuate până în zilele noastre, sunt considerate actele de apropiere a tot ce se putea lua în posesie de pe suprafețe imense, considerate ca aparținând nimănui, inclusiv locuitorii acelor ținuturi, ce au fost, după cum bine se știe, luați ca sclavi, folosiți ca servitori sau sclavi sexuali, biciuiți, mutilați, exterminați, folosiți într-o diversitate de acțiuni de către instituțiile europene. Cercetările făcute asupra diverselor forme de manifestare violentă din prezent devin tot mai elocvente în privința cauzelor reale, venite încă din perioada colonială.

Liisa H. Malkki a făcut o astfel de analiză având ca punct de plecare conflictul interetnic dintre triburile de agricultori, Hutu, și cele de crescători de animale, Tutsi, ce a luat proporțiile unui genocid în Burundi în mod repetat (1965, 1969, 1972, 1994) extinzându-se și în țările vecine, Rwanda și Congo. Malkki menționează documentele coloniale ce au furnizat locuitorilor indigeni, după plecarea colonizatorilor, date și observații privind descrierea fizică a unor tipuri reprezentative din cele două triburi, asociată în cele mai multe cazuri cu aprecieri asupra diferențelor dintre trăsăturile de caracter, stilul de viață și de muncă aflate, în opinia acestora, în strânsă legătură cu fizionomia și cu constituția corporală. Autoarea explică legătura dintre informațiile lăsate de către europeni și conflictul perpetuu creat între cele două triburi prin contabilizarea unor clasificări și judecăți de valoare emise în urma unor așa-zise studii antropologice. Pe baza acestora, membrii tribului Hutu fac dintotdeauna eforturi disperate să constituie o națiune autentică, armonioasă în care nu e loc pentru Tutsi, considerați „impostori veniți din nord, străini, fără merite morale care să-i îndreptățească să devină parte componentă

din națiunea Burundeză, fiind paraziți, hoți și necinstiți”¹⁶ [traducerea mea]. Avem de-a face, și în acest caz, precum în multe altele, cu modelul european transferat în timpul procesului de colonizare asupra indigenilor colonizați și forțați să se reconstruiască după acel model, din motive ce reprezintă un alt subiect de discuție, pe larg dezbătut de teoreticienii discursului postcolonial.

După spusele lui Bhabha, „obiectivul discursului colonial era acela de a construi o populație formată din indivizi degenerați pe baza trăsăturilor specifice rasei, în scopul justificării cuceririi lor și instaurării unor sisteme de administrație și instruire”¹⁷ [traducerea mea]. După mai multe studii de caz și ani de cercetare, rezultatul a devenit incontestabil: „Exercițiul autorității coloniale cere producerea de diferențieri, de efecte identitare prin care practicile discriminatorii să delimiteze populații marcate de însemnul vizibil și transparent al puterii... Ceea ce diferențiază modul de exercitare a puterii coloniale este nepotrivirea cu concepția iluministă despre colectivitate și perspectiva din care este abordată”¹⁸ [traducerea mea].

Teoriile lui Le Bon au făcut o trecere către teoriile avansate de antropologii secolului XX, precum Franz Boas și Bronislaw Malinowski, care au pus cu adevărat bazele antropologiei ca știință, prin încercarea de a impune principiile toleranței față de diversitate în toate privințele, începând cu aspectul fizic și continuând cu limba, valorile și culturile de pe mapamond. A devenit din ce în ce mai evident că antropologia culturală era concepută ca știință umanistă practică nu neapărat în scopul stabilirii unor legi universale, naturale sau ecologice, ci mai ales pentru stabilirea unor semnificații locale cu valoare culturală. Antropologia era considerată „nu numai știința cea mai umanistă, ci mai ales cea mai științifică dintre științele umaniste”¹⁹ [traducerea mea]. Deși Boas și Durkheim precum și elementele antropologiei britanice neodurkheimiene au pus o marcă importantă asupra evoluției acestei discipline în secolul XX, în urma cercetărilor din domenii, precum neurobiologia și psihologia, s-au constituit și alte paradigme biologice, conform cărora „comportamentul uman este determinat, în primul rând, de legile ce guvernează comportamentul oricărui altor organisme, având de-a face cu lupta pentru supraviețuire, cu genele, ecosistemele și proteinele și abia apoi cu elementele de cultură simbolică”²⁰ [traducerea mea].

Articolul de față a avut drept principal obiectiv o scurtă analiză a perspectivelor antropologice asupra unor populații indigene emise începând cu perioada Iluminismului, perspective ce s-au concretizat, la început, mai ales, din motive economice, în scopul de a justifica intervenția pe teritorii străine, colonizarea și dominația politică. Fără a porni exclusiv de la date științifice concrete, obținute în urma unor dovezi materiale incontestabile, cum avea să se întâmple mult mai târziu prin evoluția antropologiei ca știință, multe concluzii determinate de experimente empirice sau de teorii filozofice ale unor teoreticieni de renume au influențat, în mod drastic, soarta unui număr impresionant de oameni de pe diverse continente. Indigenii descoperiți de către europeni în Lumea Nouă au fost catalogați ca fiind sălbatici, înapoiați, incapabili să se organizeze sau să evolueze în ritmul rapid impus de către noii veniți, ei înșiși incapabili de o evaluare justă a stării de lucruri, legată intrinsec de o supraevaluare a rasei albe ce se conducea după judecata conform căreia legătura dintre culoarea pielii, caracter și intelect era de necontestat. Principiile emise de către unii filozofi iluminiști aveau să servească drept fundament ideologic și pentru războaiele și conflictele interetnice care au însângerat Europa și Africa începând cu secolul XX, părând încă să nu găsească soluția la învrăjbierea interetnică și interrasială ce durează deja de prea multă vreme.

NOTE:

1 Manfred Beller, în Beller & Leersen, eds. *Imagology*, Amsterdam, New York: Rodopi, 2007, pp. 266-267.

2 Michel de Montaigne, *Chacun appelle barbarie ce qui n'est pas de son usage*, *Des Cannibales*, 1580, p. 268.

3 Corbey, *Anthropology*, în Beller & Leersen, *op.cit.*, p. 263.

4 *Ibidem*.

5 David Hume, *Of National Characters*, 1748, nota 3, p. 252.

6 Williams Howard, *Colonialism in Kant's Political Philosophy*, An Online Journal of Philosophy, *Diametros* 39. March 2014.

7 Tvetan Todorov, *Noi și ceilalți*, Institutul European, Iași, 1999, pp. 348-349.

8 Joseph-Marie de Gérando, *Considérations sur les diverses méthodes à suivre dans l'observation des peuples sauvages*, în Tvetan Todorov, *op.cit.*, pp. 349-351.

9 Ashcroft et al. 1998, pp. 199-200.

10 Tvetan Todorov, *op.cit.*, p. 151.

11 *Ibidem*, pp. 157-165.

12 Robert Young, *Colonial Desire: Hybridity in theory, culture and race*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis e-Library, 2005, pp. 93-4.

13 Tzvetan Todorov, *op.cit.*, pp. 157-165.

14 *Ibidem*.

15 Gustave Le Bon, *Lois psychologiques de l'évolution des peuples*, Paris, 1894.

16 Liisa H. Malkki, *Purity and Exile*, 1995, www.press.uchicago.edu/ucp/

17 Homi Bhabha, *The Other Question* în Francis Barker, ed. *The Politics of Theory*, Colchester, 1983, p. 23.

18 Homi Bhabha în *Key Concepts in Post-colonial Studies*, London and New York: Routledge, 1998, p. 29.

19 Corbey în Beller & Leersen, *op.cit.*, pp. 263-265.

20 *Ibidem*.

Bhabha Homi, *The Other Question* în Francis Barker, ed. *The Politics of Theory*. Colchester. 1983.

Corbey, *Anthropology* în Beller & Leersen, eds. *Imagology*. Amsterdam, New York: Rodopi, 2007.

Kant Immanuel, *Of National Characteristics, as far as They Depend upon the Distinct Feeling of the Beautiful and Sublime*, în *Observations on the Feeling of the Beautiful and the Sublime* trad. John T. Goldthwait. Berkeley, Los Angeles, 1960.

Malkki H. Liisa, *Purity and Exile*, 1995. [www.press.uchicago.edu/ucp/...](http://www.press.uchicago.edu/ucp/)

Todorov Tzvetan. *Noi și ceilalți*. Iași: Institutul European, 1999.

Williams Howard, *Colonialism in Kant's Political Philosophy*. An Online Journal of Philosophy, *Diametros* 39. March 2014.

Young J. C. Robert (1995), *Colonial Desire: Hybridity in theory, culture and race*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis e-Library, 2005.

BIBLIOGRAFIE

Ashcroft Bill, Gareth Griffiths and Helen Tiffin. *Key Concepts in Post-colonial Studies*. London and New York: Routledge, 1998.

Beller Manfred, *Perception* în Beller & Leersen, eds. *Imagology*. Amsterdam, New York: Rodopi, 2007.